

Otázka č.3

Pojem výchova, základní funkce a formy výchovy

Výchova je:

- Je předmětem pedagogiky
- Specificky lidská činnost
- Úkol starší generace
- Zajišťuje předávání „duchovního majetku“ společnosti z generace na generaci
- Pomoc (inspirace) k realizaci lidské kvality
- je činnost systematická, záměrná, cílevědomá
- je to záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti a má adaptační (přizpůsobení), anticipační (pro přítomnost a budoucnost) a permanentní (probíhá stále) charakter

Výchova vlastně začíná prvním dnem života a končí dnem posledním, má své cíle:

- identita – cesta k sobě
- intence-cesta, směřování k ostatním lidem
- transcedence – cesta k hodnotám

K realizaci výchovy potřebujeme:

1. soustavu sociálních vztahů – rodina, širší rodina, vrstevníky
2. soustavu společenských institucí – MŠ, ZŠ, poradny, domovy dětí
3. komunikaci – pedagogickou
sociální

Styly výchovy:

1. podle stupně lásky – rozmazlující, citově chladná, s přiměřenou láskou
2. podle stupně ovládání – autoritativní, liberální, demokratický

Výchova – základní kategorie pedagogiky
Výchovné cíle, intencionální a funkcionální formy výchovy
Podmínky výchovy. Sebevýchova

Výchova = proces záměrného působení na osobnosti člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji (v souladu s jejím individuálními dispozicemi).

V širším významu – vzdělávání X v užším významu – působení na postoje a potřeby
= cílevědomé rozvíjení osobnosti (sociální skupiny) a jejích vztahů k světu pomocí vnějších i vnitřních faktorů.

Výchova by měla být:

- systematická
- záměrná
- cílená – cíle
 - blízké
 - střednědobé
 - vzdálené
- komplexní

Výchovné procesy:

1. integrace – naučené formy chování jsou zpevňovány zvenku
2. adaptace – převažují vnitřní podněty. jedinec má vlastní nzhor – vnitřní zpevňování, přizpůsobování prostředí.
3. distribuce – moment, kdy se mění role – z vychovávaného se stává vychovatel

Cílem vzdělávání – celistvý rozvoj osobnosti

Účinnost výchovy:

- *rodinná výchova* – v raném dětství; uvádí dítě do života společnosti, umožňuje mu získat základní orientaci v daném kulturním prostředí – poznávat společenské mravní hodnoty...
- *školní vzdělávání* – záměrná a nejvýznamnější aktivita zprostředkovaná vzdělávacími institucemi
- *průběžná* – průběžný vliv, který je zprostředkován působením prostředků hromadné komunikace a sociálními interakcemi.
 - dlouhodobá, sebevzdělávací aktivity

Různá pojetí výchovy:

1. Výchova jako proces ovlivňování „nehotového člověka“ pedagogem (institucí) – cílem výchovy je podřídít jedince normám společnosti (instituce).

Lindner, Hubert, Leif

2. Hlavním výchovným činitelem je sám vychovávaný jedinec, důraz je kladen na sebeutváření – pedocentrismus

Rousseau, Dewey, Key, Freinet

3. Výchova jako interakce mezi pedagogem a žákem

Peters, Mialaret

Výchovné cíle mají být jednoznačné, přiměřené, kontrolovatelné.

Hlediska:

1. psychologické hledisko – věkové možnosti žáka, spojitost morálních a povahových rysů

2. historicko-společenské hledisko – podřízenost cílů výchovy společenské potřebě

Teorie obecného vzdělávání:

didaktický materialismus = cílem je osvojení vzdělávacích obsahů

didaktický formalismus = cílem je rozvíjení poznávacích schopností člověka

didaktický utilitarismus = důraz na prospěch vzdělání pro člověka, vazba na „životní praxi“

Výchovné cíle:

porozumět světu – chápání světa se liší v jednotlivých kulturách (přírodní národy x Evropané)

morální vybavenost – pojetí dobra, pravdy, krásy a jiných hodnot – slušnosti, mravnosti, spravedlnosti...

sociální kvality – schopnost soužití (kooperace), rituály společenského života (konverzace, společenské chování), ale i schopnost zachovat si vnitřní svobodu

Utváření a výchova lidí = formování lidského života:

• **výchovné vlivy** – pedagogicky záměrné – intencionální

• **mimovýchovné vlivy** – pedagogicky nezáměrné - funkcionální

Utváření – je širší pojem než výchova, přesahuje ji tím, že **zahrnuje i formování pomocí vlivů vnějšího prostředí i vnitřními faktory vývoje.**

Přehled faktorů, které mají podíl na formování osobnosti:

VNĚJŠÍ FAKTORY

Vnější funkcionální vlivy

Vliv životního prostředí

FUNKCIONÁLNÍ
FAKTORY
(nezáměrné působení)

Neuvědomělé sebeutváření
životním zkušenostmi,
vrozenými vlastnostmi

Vnitřní funkcionální vlivy

Vnější výchovné vlivy

Výchovné působení

INTENCIONÁLNÍ
FAKTORY
(záměrné působení)

Sebevýchova,
uvědomělé sebevytváření

Vnitřní výchovné vlivy

VNITŘNÍ FAKTORY

FUNKCIONÁLNÍ UTVÁŘENÍ – **chybí subjekt výchovy**, je jen utvářený a **spontánně se učící člověk**, často si účinky těchto vlivů neuvědomuje

- **účinnost** funkcionálního utváření **může být větší než účinnost záměrné výchovy**

- je to vztah, v němž si člověk neklade výchovné a **sebevýchovné cíle**

- jedná se o **vliv životního prostředí** (širšího i užšího sociálního prostředí) **na člověka nebo o vliv vnitřního působení na osobnost člověka** (neuvědomělé endogenní vlivy v důsledku spontánního vývoje, dědičnost, životní zkušenosti...)

INTENCIONÁLNÍ UTVÁŘENÍ – vzniká v důsledku vnějších výchovných vlivů (výchovného působení) nebo uvědomělého sebevytváření

Podmínky výchovy:

- **vnitřní i vnější**
- **soustavné a plné rozvíjení lidských schopností, cílevědomé sebeutváření, uvědomělá samospráva**
- nepodceňování jiných faktorů než pouze vnějšího výchovného působení – **nutnost komplexního přístupu**
- má-li výchova život lidí plně rozvíjet, nemůže se uzavírat před jeho problémy, naopak je musí pomáhat řešit

SEBEVÝCHOVA = **uvědomělé ztotožnění subjektu a objektu výchovy v jedné osobě nebo skupině**

= taktně vedená uvědomělá **sebevýchova je nejúčinnější výchovou, jako sebevzdělávání je nejúčinnějším vzděláváním**

Každý člověk by jí měl být schopen, měl by být schopen řídit své jednání, vést a zdokonalovat sám sebe. Každý vychovatel by proto měl být především dobrým vychovatelem sebe sama.